

Angyal László

**Az irodalmi névadás Krúdy Gyula
*Asszonyságok díja és az Őszi utazások a
vörös postakocsin című regényeiben***

Krúdy Gyula stílusával az utóbbi időben többen, többféle szempontból is foglalkoztak (Herczeg Gyula, Kemény Gábor, Szemere Gyula, Kovalovszky Miklós, J. Soltész Katalin). Alábbi dolgozatomban egy regény keresztmetszetében mutatom be a névadás attitűdjeit, atmoszférateremtő szerepét. Választásomban az játszott közre, hogy egy kevésbé ismert Krúdy-regény és egy ismertebb névvilágát mutassam be a szélesebb olvasóközönség számára. Célom feltárni az írónak a nevek hangulata iránti fogékonyságát és az álneveknek, felvett neveknek az életműben játszott szerepét. A névadás részletesebb tipizálásával, a névanyag rendszerezésével külön nem foglalkozom. Krúdy esetében nem lehet teljes életmű-feltérképezést készíteni, a regény névállománya mellett azonban nagy gyakorisággal térek ki más regényekből vett utalásokra, idézetekre. Életművéből mintegy 30 regény-és elbeszéléskötet névadásleírása készült el. Választásomban még az is közrejátszott, hogy ez a budapesti regény gazdag, terjedelmes helyszínekkel és egyéb névformákkal rendelkezik, ahol mindegyik jelentéshordozó szereppel bír.

Az irodalmi helynévadás

Az író képzelete az irodalmi művekben személyeket, jellemeket alkot, akik cselekednek, éreznek, gondolkoznak és akarnak. Feladata megalkotni a tájat, környezetet, amelyekbe hőseit behelyezi (Kálmán 1967: 200). A szabad tárgyválasztás zöld utat ad neki a cselekmény helyének kijelölésében, a helyszínek megválasztásában. Gyakran előfordul, hogy nincs szükség a város vagy falu elnevezésére, mert a cselekmény nem változik. Az *Asszonyságok díjának* cselekménye egy helyszínen játszódik, Budapesten. A cselekmény a képzelet szüleménye, mégis tényleges, meglévő városba helyezi az író a cselekményt. Csokonai a *Dorottya* történetét Kaposvárra helyezi, egy valóban meglévő városba, noha eposzában sok csodás elem és fordulat

is szerepet kap. A *Légy jó mindhalálig* színhelye Debrecen, mint megannyi modern regényé. Budapest is gyakran szolgál helyszínül regény-és novellairodalmunkban. Az irodalmi helynévadással a legmélyrehatóbban Kovalovszky Miklós foglalkozott. Szerinte az írói névadás alapvető problémája az író tudatosságának mértéke, illetve az író ösztönössége, amely hősenek elnevezéséhez vezet. (Kovalovszky: 1934). A névvel való jellemzés az írói jellemzés legtömörebb módjának tekinthető. 1956-ban tette közzé tanulmányát *Krúdy Gyula és a nevek* címmel. Mellette egy kézikönyv, *A magyar irodalom helyi hagyományai* című kötet foglalkozik az irodalom ez irányú vetületeivel. A legismertebb magyar irodalmi emlékhelyek esszészzerű ismertetését nyújtja Hatvany Lajos két könyve, a *Beszélő tájak* és *A beszélő házak*. Lengyel Dénes *Irodalmi kirándulások* című munkája elsősorban irodalmi útikalauzként használatos (Erős 1985: 6). A téma két alapművének azonban *Erős Zoltán: Magyar irodalmi helynevek A-tól Z-ig* és a *Magyar irodalmi helynevek* (Helynévszótár és kronológia) (szerk. Csiffáry Tamás). Kázmér Miklós *A nevek világa* című munkájában külön fejezetet szentel az irodalmi névadásnak.

Nem egyszer előfordul, hogy az író valóságos helynevet használ, de faluból várost csinál, vagy más vidékre helyezi, mint ahol eredetileg fekszik. Kosztolányi egy zalai Sárszeg faluból csinált várost a *Pacsirta* című regényében. *Gáboros* és *Békés* megyei község, de Babits egy dunántúli várost (Szekszárd) nevez el vele. Mikszáth regényvilágának egy sajátos színfoltja, hogy az író választhat olyan helynevet, amelyből akár egy tucatnyi is akad, mint *Keszi*, *Lehota*, *Újfalu*, *Podhrágy* stb. (Kálmán 1967: 200). Vannak azonban olyan írók, akikre különösen jellemző a névadás relevanciája, cselekményt meghatározó szerepe (pl. Mikszáth, Móricz, Krúdy, Babits, Kosztolányi stb. Ezek a példák jól igazolják, hogy a névgyakorlás, a nevek funkciója gyakran a romantika és a realizmus irányzatokhoz köthető. Az irodalmi személynévadásban is vannak beszélő nevek, mikor a név jellemzi viselőjét. A helynevekkel is jellemezni akar az író. Az elfojtottan izzó hangulatot jellemzi Móricz a *Rokonok* című regényében a *Zsarátnok* városnévvel. A titkolózó névadáshoz kelléke, hogy a szerző a valóság hiteles arcát láttatja, voltaképpen csak kezdőbetűvel jelzi a helység nevét: S. városában vagy legújabban Déry Tibor regénye: *G. A. úr X.-ben*. Romantikus, ősi hangulatot áraszt Vörösmarty, Eötvös, Jókai és Kemény néhány helységneve, mint *Vérhalom*, *Nemeshalom*, *Várkő* stb. Gyakran a nevek megjelölik a magyar nyelvterületet részét, ahol a cselekményük játszódik. Pl. Mikszáth a Palócföld számos szlovákos hangzású helyneveit szerepelteti: *Glogova*, *Krizsnóc*, *Priborec*, *Kobolnyik*, *Krapec*.

Krúdy világa

„Talán mindenütt voltam. Bálban és temetésen. Erdőben és vízparton. Bűnben és erényben. Sokat utaztam. Most elfáradtam...Én írónak készültem: semmi másnak. Azt hiszem, hogy nem igen törődtek különcködéseimmel, amely abban is nyilvánult, hogy inkább szerettem magamban lenni, mint korombeli fiúkkal vagy lányokkal.” Mi sem jellemez jobban egy művészt, mint az ars poetica maga. Életművét rengő-eg ellentmondás és kettősség jellemzi. Írásait öncélúnak, modortalannak, világnézet nélkülinek nevezték. A kritikus hangokat elnémitják azok a szólamok, amelyek Krúdyban az idő varázslóját, a századforduló magyar életének leghitelesebb tanúját, a magyar realizmus egyik megteremtőjét látják. A felmagasztaló hangokat megerősíti az a tény is, hogy a Krúdy-világnak temérdek hódolója, elemzője, kutatója van. Krúdy tehát érdeklődést keltett, szilaj hullámokat gerjesztett az utáni levő generációkban. A magyar nyelv és a prózai stílus egyik legnagyobb művésze. Sajátos nyelvi világot teremtett, Kovalovszky Miklós szavaival élve mintha mindig a nyelv rejtett szívhangjait figyelt volna, mintha a világ zűrzavarából egy tiszta, égi dallamot akart volna kiszűrni. Szenvedélyes és gátlástalan életszeretetet lobogott benne (Kovalovszky 1934: 688).

Az Asszonyságok díja

Krúdy egyik legfurcsább regényeként tartjuk számon, amelynek több olvasata is lehetséges. „Démon, aki az egész világ felett uralkodik, egy napon Pestre jött, és a temetésrendező házában lelt búvóhelyet” – ez a szöveg első mondata, amely máris megadja az alapdallamot. A regény főalakja Czifra János temetésrendező, aki egy nap találkozik saját álmával. Az olykor bizarr históriát nem is a cselekmény, hanem az író hosszú és káprázatos körmondatainak varázsa ötvözi nagy művé. Cselekmény, történés alig van a regényben. A főként ferencvárosi helyszíneken zajló epizódok egymást kiegészítve, olykor ellentétező vonnak bele az emberi nyomorúság és boldogtalanság kavalkádjába. Az olvasó gyakran téved el ebben a labirintusban. A fő cselekményszál Natália sorsát követi nyomon, akinek várandós állapota sem tartja vissza a férfiakat attól, hogy vágyaik céljául válasszák őt. Főlelevenedik előtte a boldog gyermekora. Az író gyakran saját élettörténetével ötvözi a regény történéseit. A szerencsétlen fiatal nő belehal a szülésbe. Árva gyermekét a temetésrendező fogadja örökbe. A regényt az élet regényének nevezném, ez az alapmagatartás Krúdy egyik sajátossága. S ebben a gazdag világban a nevek szimbólumokként funkcionálnak, szinte minden névnek kibérelt helye van a cselekményfolyamban. Egy vallomásában leírja, hogy a nők vezették őt ezekre a helyekre, a főváros megannyi utcájába. Féja Géza jogosan veti föl, hogy ez a regény lélektani remekmű. A regény számtalan

vázlatot, előkészítést ért meg, így a Hölgyek háza és a Mindenszentek tervezett címe is szervesen kötődnek Krúdy névvilágához. Krúdy minden élettapasztalatát, emberismeretét belesűrítette ebbe a regénybe. Ő az az író, aki a lényegest a lényegtelenben mondja el. Számptalan kérdés izgatja, egész regényuniverzuma kérdésekből áll össze: Hogyan kellene élnünk? Hogyan élünk? Boldogan vagy boldogtalanul élünk? Merre, hová tartunk?

Buda és Pest életének felfedezője

Mivel a regény színtere Budapest, nem árt lehorgonyozni a főváros hangulatánál. Krúdy izig-vérig polgári városnak láttatja Budapestet. Zola regényeit tanulmányozva a városban a valóságot kereste. Bori Imre szerint szeme előtt volt Jókai műve is, a *Tégy jót*, amelynek hatásával feltétlenül számolnunk kell. (Bori 1967: 15). Az író feltétlenül otthon érezte magát itt. A regényben két írói utalás hangzik el: *Cholnoky Viktor* és *Jókai Mór* nevét emlegeti. Sokan gyanakodnak itt Jókai Aranyember-ére, aki szintén kettős életet élt. Leginkább ez a regény tekinthető a legtermékenyebbnek a regénykeletkezés szempontjából. Lukács György *A regény elmélete* című tanulmányában a démonikus elemet jelöli meg a cselekmény mozgatórugójának. Mintha az író ellentmondana a hagyományos epikai megoldásoknak, formáknak, mintha dacolna az eddigi irodalmi megoldásokkal. Fittyet hány a konvencióknak, újabb utakat, célokat keres. A regény legnagyobb kritikájának tartom, frappáns formai időzítéseivel, a cselekmény háttérbe szorításaival. Mindeközben mintegy köntösként jelenik meg a fővárosi atmoszféra. Bori mindezt *Amikor a hős önmagával* találkozik az utcán... című epikai eljárással magyarázza. Irónk nem is jellemez, hanem megmutat. Megmutatja a valóság igazi, démonikus arcát. Krúdy kedvelte a várost. Első állandó lakása a Józsefvárosban volt, 1899-ben, a Vas utcában. A korabeli fővárost ő ismerte a legjobban. Szinte minden művében visszatérő motívumként jelenik meg. Minden hőse ide tér vissza.

Krúdy névadása

Az alábbiakban a regényben szereplő személyneveket és helyneveket mutatom be a teljesség igényével. Jellemzem az író névadási szokásait, sokszor más műveiből vett példákon keresztül jellemzem a nevek motivációját, funkcióját. A nevek vizsgálata nem szorítkozhat kizárólag a személynevekre, ezért is döntöttem amellet, hogy áttekintem a helynevek gazdag tárházát is. Utóbbiak ugyan elmaradnak a személynevek mögött, de típusgazdagságban, jelentéshordozásban még színesebbé teszik a Krúdy-világot.

Krúdy és a személynevek kapcsolata az Asszonyságok díja című regényben

A személynevek Krúdy esetében különleges jelentőséggel bírnak. Az eddigi leg-átfogóbb tanulmány ebben a témában J. Soltész Kataliné (1989). A vizsgált névanyagot több Krúdy-műből válogatta. Felvetődik a kérdés, hogyan realizálódik a személynévi névadás a regényekben, hogyan viszonyul a teljes életművéhez. A módszerem tehát egy korpusz, a regények személynévi állományára terjed ki fontosabb szempontokat érvényesítve. Ez igazi kihívást jelentett a választásomban. Egyfajta egyedi tipológiát állítok fel a személynevek körében. Külön kitérek a férfi- és a női nevekre.

Perkátay László (1938: 86–7) az első Krúdy-monográfiában megállapítja az íróról, hogy annak legnagyobb alkotása a stílusa. Ha ez a sarkított vélemény meg is kérdőjelezhető, az semmiképp sem vonható kétségbe, hogy Krúdy művészetében kitüntetett szerepe van a stílusnak. Ezt én is axiómának tekintem, ezért is tartom meglepőnek azt a csekély érdeklődést, amely eddig Krúdy névadására vonatkozóan megmutatkozott. A legtöbb ilyen jellegű elemzés a Szindbád-kötetek körül mutatkozott meg. Pethő József (1999, 2000) a Krúdy-névadást az *Aki az igazi nevünkön nevez végre* tételmondatral jellemzi. A regényben használatos személynevek árnyaltabbá, pontosabbá teszik az író nyelvéről mondottakat. Mintegy konklúzióként vizsgálom és osztályozom a névanyagot és a funkcionális stilisztikai elvei alapján minősítem, elemezem. A regényben a következő **női nevek** fordulnak elő: *Natalin szolgálólány*, *Haverda Mariska*, *Margit* rabnő, *Marica*, *Huszár Mancsi*, *Krúz Károlyné*, *Olcsavszky Olga*, *Radics Mária*, *Mari*, *P. Jánosné*, *P. Jánosné leánya*, *Kisfuváros Rózsi*, *P. Margit*, *P. Erzsébet*, *Puskás Margit*. Ebből is látható, hogy nem számottevő a női nevek száma, de azok jelentéshordozók. A legtöbb ezek közül csak keresztnév. A nőkkel való bensőséges világának egyik kifejezési formája, hogy a nők nagy része csak keresztnéven említetik: *Mária*, *Mancsi*, *Natalin* stb. A különböző társadalmi rétegekhez kötődő nevek különböző evokatív erejű stílémaként funkcionálnak. *Natalin* például egy egyszerű szolgálólány. A női nevek egy része láthatóan a keresztény hitvilághoz kötődnek: *Mária*, *Erzsébet* stb. Egy név szerepel több névváltozattal: *Mária-Marica*. Az író többször is említi a nevet, de a *Marica* szerepel domináns névváltozatként. Ezek a női nevek is azt tükrözik, hogy Krúdy ritkán nevezi meg a női alakokat teljes névvel, esetükben azonban többször szerepel a becézési forma. Érdekes, hogy csak egy **valóságos női név** szerepel a regényben: *Radics Mária*, aki az író nagyanyja volt. Előfordul az is nála, hogy a beszélő név nem a névviselőt jellemzi, hanem a történet valamely más szereplőjére vagy mozzanatára utal. Például: Ez a lány Natália, akinek klasszikus beszélő keresztnéve a születéssel kapcsolatos, Natália születése a regény méltán híres nagyjelenete. Érdekes, hogy *Szindbád* is felbukkan a regényben:

A kapitány ordított fájdalomában, de a nőnek lábnyomát nem találhatta. Elrepült talán annak a griffmadárnak a hátán, amely már Szindbádöt is vitte. Krúdy ezt a nevet is a történelemből, a mondavilágból vette.

A személynevek egyik sajátos csoportját képezik az ún. **valóságos nevek** és **sze-replőnevek**: *Cholnoky Viktor, Jókai*. Ezeket egy csoportba sorolom, mert egy sajátos művészeti, irodalmi szemléletről, ízlésvilágról vallanak. Mindenképpen felvetődik itt az az írói magatartás, amely arra enged következtetni, hogy Jókai öröksége mérvadó volt a számára. Regényére, *Az aranyember-re* hivatkozik is. Czifra János kettős életét, az Élet és az Álom dualizmusát talán Timár Mihály kettősségéről mintázhatta. Az író szerepelteti is a Jókai-regényből vett neveket: Timár Mihályét és Noémiét. További intertextuális mozzanat, amikor az író *Paul de Kock regényeit* említi. Következő irodalmi példa Kemény Zsigmond említése: *Kemény Zsigmond, a komor regényíró a Svábhegyen*. Interkulturális jelenségként tartom számon a következő valóságos névvel ellátott formákat: *Nebántsvirág* című operett, *Johann Strauss, Zarathustra* stb.

Különösen feltűnő azoknak a neveknek a stílusértéke, amelyek hasonlatokban szerepelnek: „Szenvednem kellett, mint Mária Magdolnának.” Ez utóbbi akár metaforikus neveknek is tekinthető.

A regény kulcsfigurája, Czifra János a realista irányzatnak megfelelően valószerű, realiztikus névnek tekinthető. Sajátos csoportot képeznek a kevésbé valószerű, stilizált nevek: *Szépvári, Hérok Karcsi póznamászó*. Az embernek az az érzése, hogy a valóságban nem hívnak így embereket, legfőljebb álnevek, művésznevek lehetnek.

A Krúdy-világ sajátos névhasználati módja az -i képző sztereotípiája. Segítségével bármely szóból vagy akár önkényes hangsorból lehet fiktív vezetéknevet fabrikálni: *Fáradi, Szépvári* stb.

A regényben szereplő **férfinevek** a következők: *Czifra János, sárgabajuszú Rómeó, Hérok Karcsi, Radics János, Mikulás Miklós, Frank Jeremiás, Henrik, Lehel, Palacki, Alfréd postás, Zérus Aladár, Feri bácsi, Lipkai*. A férfinevek sajátos csoportjának tekintem azokat a neveket, amelyekben a vezetéknev a keresztnévvel azonos töről fakad: *Mikulás Miklós*. Az irodalmi névadás konvenciója szerint fiktív vezetéknevek szabadon képezhetők a névszerűség határain belül, keresztnévet azonban a meglévő névanyagból kell választani. Krúdy névteremtő fantáziája ezt a szabályt is áthágja néhányszor, önkényesen alkotott női nevekkal. Közszói alapúak: *Lipkai* (itt a közszói eredet elhomályosul).

Paradox beszélő nevet – Kovalovszky megjelölése szerint **kontrasztnevet** – kapott *Himen úr*, az agglagények asztaltársaságának tagja.

A személynevek sajátos csoportját képezik a **jelzővel ellátott nevek**: *Czifra János* (a jelző a név része), *sárgabajuszú Rómeó, félszemű Blau* stb.

A nevek másik halmazát **nevek kiegészítővel csoportként** neveztem el: *Alfréd postás, Popovics, a portás, Hérok Karcsi pózنامászó, Margit rabnő* stb.

Kisebb csoportot alkotnak a **teljes nevek**: *Mózer Pál* (aki haldokolva is kezet fogott a vendégeivel), *Zérus Aladár, Frank Jeremiás*.

Van, amikor **egy társadalmi osztályt, csoportot** jellemez az író: *Lotyó-és repedt sarkú asszonyok, Ferenc körüti kéjencek*.

A névhasználat terén figyelmet érdemel az a más íróinknál alig tapasztalható jelenség, hogy nőket néha pusztá vezetékneven említ az író vagy valamelyik szereplő. Ezt a jelenséget J. Soltész Katalin azzal magyarázza, hogy az a nyelvhelyességi szempontból gyakran vitatott névhasználat abból a körből terjedt el, amelyben a nők először váltak egyenjogúvá a férfiakkal: a színpad világából. Pl. *Olcsavszky énekesnő*.

Végezetül a **titkolózó névadás** egyik megjelenési formájáról. A regény mindősze egy ilyen írói eljárást tartalmaz, amikor azt írja: *N. nem szereti H.-t*. Ezzel a szerző a valóság hitelét keltve csak kezdetével jelzi a személyek nevét. Ez a névadási forma nem igazán jellemző írónk művészetére, s irodalmunkban főleg a helynevek körében terjedt el (gondoljunk csak Déry Tibor regényeire).

Krúdy és a helynevek kapcsolata a regényben

Az írói névadás vizsgálata nem szorítkozhat kizárólag a személynevekre, hiszen szemügyre vételük nélkül nem lehetne teljes névadási aktusról beszélni. Amióta léteznek irodalmi művek, azóta kérdés, hogyan nevezze meg írójuk nemcsak a hősöket, de a helyszíneket is, ahol a cselekmény játszódik. A személynévadáshoz hasonlóan itt is több lehetőség adott. Ha végig egy helyen folyik a cselekmény, akár nem is kell nevet adnia. Ez a magatartás Krúdyra egyáltalán nem jellemző, ő mindvégig pontosan jelöli meg a helyszíneket, láttatni, szemléltetni akar. Akkor is választhat létező helynevet, ha a történet teljesen a képzelet szüleménye. Alkalmazhat beszélő- vagy hangulatkeltő nevet, vagy titkolózó névadással is élhet, ha a valóság hitelét akarja kelteni. (Kálmán 1967: 200–201). Krúdy történetei legtöbbször meghatározott helyszínen játszódnak. A legtöbb cselekmény Budapesten és Nyíregyházán játszódik. Ez nem véletlen, hiszen mindkettő életének szerves része volt. Több tanulmányban, Krúdy-írásban találkoztam ún. **budapesti kötődésű nevekkel**: a *Belváros, a Józsefváros, a Margitsziget, Óbuda és a Tabán, a Terézváros* stb. Ezek a nevek kivétel nélkül felbukkannak az *Asszonyosságok díjában* is. Erről egy tanulmány is megjelent *Budapestje K. Gy. Úr* címmel (Krúdy Gyula világa 1964). Polónyi Gyula, a főváros utcaelnevező bizottságának elnöke méltatta őt. Krúdyt Pest legalaposabb ismerőjének nevezte, hiszen később őt nevezték ki a bizottság elnökévé. A regény az őszirózsás forradalom lázas készülődésében fogant meg. Krúdy a nevekkel láttatni akart, megbecsülve a történelmi pillanatot. Talán a legérdekesebb képet festi a fővárosról,

amikor a következőket írja: „Blaháné (Blaha Lujza) mosolya olyan, mint az őszi napfény: az elmúlt szép ifjúság. Blaha Lujza mosolyában, mint egy tükörben meglátjuk mindazt, ami a tizenkilencedik századbeli Magyarországon szép és emlékezetes. Meglátjuk az egykori boldog Magyarországot...”

Másik nagy csoportot a **szabolcsi nevek** teszik ki. Erre nem találtam példát, hiszen a regény egy városban játszódik. A harmadik szerves egységet a **nyíregyházi kötődésű nevek** alkotják: *Nyíregyháza, Sóstófürdő, Morgó temető*. Szinekdochéként a városra utal a *Nyírség*. Szorosan kapcsolódnak ehhez a névcsoporthoz azok a helynevek, amelyek bár nem közvetlenül Nyíregyházát, de a Nyíregyházán élő Krúdy családot: annak korábbi vagy későbbi lakóhelyeit, életútjának egy állomását idézik fel: *Várpalota*. Ehhez a városhoz kötődő nevekkel nem találkoztam.

A földrajzi nevek atmoszférateremtő szereppel bírnak. A helynevek legnagyobb csoportját az **utcanévek** teszik ki. Jó részük valóságos, kevés kivétellel a költöttek is valószerűk. J. Soltész Katalin szerint a befogadás szempontjából valóságos és valószínű egyre megy: az olvasó az általa nem ismert, kompetenciáján kívül eső neveket nem szokta visszakeresni (Soltész 1979: 459). A regényben a következő utcanévek fordulnak elő: *Andrássy út, Kinizsi-és Madách utca* (itt lakott Cholnoky Viktor), *Lajos utca, Imre utca, Knézits utca, Váci utca, Cimbalom utca, Mester utca, Üllői út, Frank Jeremiás és neje utcája, Gyep utca, Angyal utca, Páva utca, Sas utca, Stefánia út, Dob utca, Baross utca, Viola utca, Abonyi utca*.

A helynevek sajátos halmazát teszik ki a **közzsói elő- vagy utótaggal bíró utca-megjelölések**: *Dohány utcai zsidótemplom, Grauer J. 15.-beli utcamérés, Mátyás utcai randevú, Ferenc körüti kéjencek, Váci utcai szépség, Budaörsi mulatozások, Eszterházy utcai lovarda, Koszorú utcai kocsmá*.

A regényben kevés a pontos címmel bíró helynév: *Kegyelet utca 8*.

A terek, körutak, térbeli formák megjelölése is számottevő a regényben: *Bokréta tér, Bakáts tér, Múzeum-kert, Flórián tér* stb.

A városokat, városrészeket szintén pontos nevükön nevezi meg: *Ferencváros, Józsefváros, Rácváros, Kőbánya, Gellérthegy* stb.

Számos utalás található más, főleg vidéki városokra: *Szombathely, Pozsony, Karlsbad*.

Egy-két példa akad nála az épületneveknek arra a magyar névkincsben egyébként is ritka típusára, amely vagy az épület tulajdonosára vagy rendeltetésére utal, ritkább esetben megkülönböztető díszére, címére: *Arany Kalapács, Utolsó Állomás* (fogadó, a sírásók helye a temetések után), *Kéli kocsmája, Ciprusz temetkezési vállalat* stb. Ezen felül vannak olyan épületnevek is, amelyek semmilyen rendeltetést nem fejtenek ki. Ezeket az alábbiakban az egyéb nevek elemcsoportjában taglalom.

Egyéb nevek

Ezen a csoporton belül először az épületneveket, azon belül is a vendégfogadó-és szállodaneveket veszem sorra, mert ezek a leggyakoribbak, és utalnak Krúdy életszemléletére, stílusára. Ezek a következők: *Grand Hotel Royal*, *Rudolf-szobor*, *Flórián-szobor*, *Zérus Aladár Tánciskolája*, *Emke-kávéház*, *Munk és Davidsohn irodája*, *József főherceg villája*, *Cérna és Társa üzlete*, *Páricien mulató*, *Márianosztra* (vendéglő), *Budapesti királyi ügyészség*, *Tigris vendégfogadó*, *Szent Margit zárdája*, *Császárfürdő*, *Vörösaló vendéglő*, *Moulin Rouge kávéház*, *New York-kávéház*, *E-kávéház*, *Rókus-kórház*, *Emke kávéház*. Műveiben töméntelen vendéglő, kocsmá, csárda, fogadó, kávéház, mulató és egyéb vendéglátóipari intézmény fordul elő, nevük fontosságára jellemző, hogy nemegyszer a regény vagy novella címébe kerülnek: *Francia kastély*, *Zöld Ász*.

Szórványosan előfordulnak egyéb **költött intézménynevek** is: *Szent Margit zárdája*, *Cérna és Társa*.

Manapság az intézményneveknek egyik fő típusa a történelmi személynevet tartalmazó, ún. **emlékeztető név**: *Robespierre-klub*, *József-villa*.

Krúdy műveiben viszonylag sok **állatnév** található, elsősorban lónév. Az író ismerte a lóversenyek világát. Ez a világ háttere több regénycímnek is: *Őszi versenyek*, *Kékszalag hőse*. Gyakran személynevekkel nevezi meg az állatokat. Erre a névtípusra nem találtam példát.

Az őszi utazások a vörös postakocsin

A Krúdy-életmű legérettebb vonásait mutatja a regény. Az anekdoták, novellák, betétek hangszereszerűen szerepelnek a regényben. Főhőse Alvinczy Eduárd, magyaráb a bécsi udvar és a pesti lóversenypályák között ingázik. Mivel az uralkodóval összekülönbözik, nagy és rejtélyes útra indul. Medvefalvi kastélyába megy egy különös kompánia kíséretében, s ezek között találkozunk ismét Rezeda Kázmérral. Ezúttal egy parasztlány, Krónpinc Irma a szerelme. A máramarosi hegyek között különös, babonás dolgok történnek: Alviczi rejtélyes vendégéről kiderül, hogy nem más, mint a túlvilágról visszatért Rudolf királyfi. Az elégikus alaphang mindvégig sejteti Rezeda Kázmér szerelmének végkimenetelét, az újabb csalódást, a szerelmek elválását. A betét a legvitatottabb művészi megoldása ennek a regénynek. Jelen van a regényforma válságának tünete. Nem egy esetben a betét embrionális regény, melyet az író soha nem fog megírni. A szövegháttér sajátosságáról van szó, amely az írói tudatosság része (Bori 1977: 104).

Személynevek az Őszi utazások a vörös postakocsin c. regényben

A személynévadás ebben a regényben is markáns formát ölt. Az előző regényével egybevetve, a regény még inkább tobzódik a nevekben. A nevek sokszínűsége elsősorban a helynevekben mutatkozik meg, amelyek az utazás egyes állomásait reprezentálják. Emellett a személynevek nagyon széles választéka jelenik meg előttünk, gyakran leírások, történetfolyamok részeként.

Női nevek: *Ibolya*, „*fehér asszony*”, *Madame Louise*, *pesti úrnő*, *Krónprinc Irma*, *Enyinginé*, *Zöldvári grófnők*, *Karlócainé*, *a kis fehér fejű gazdasszony*, *Katona Sári*, *Vecsera Mária*, *Frakáti kisasszony*, *Doktor Szivi*, *P. R. úrhölgy*, *Fedák Sári*, *Yhölgy*, *Komáromy kisasszony*, *Csengeri kisasszony*, *Kalváriné*, *Vecsera Mária*, *Turf Karolin*, *M. A. Királyné*, *K. kisasszony*, *Carola Cecília*. Közöttük is említést érdemel *Krónprinc Irma*, aki esetében a beszélő név nem a névviselőt jellemzi, hanem a történet más szereplőjére utal. Esetében a regény végén bukkan fel halála után, inkognitóban Rudolf trónörökös.

Vecsera Mária, pozsonyi kisasszony azzal a férfival találkozik, akit a feltámadt vagy kísértétként visszajáró Rudolf trónörökösnek tartanak.

Férfinevek: *Nepomuki*, *Matschafer Hof*, *Morvai*, *Rudolf királyfi*, *Ráth Karcsi*, *Alvinczy Eduárd*, *Anton*, *az öreg bérszolga*, *X.gróf*, *Gróf K.*, *Rezeda Kázmér*, *Liszka*, *derék A. A. Milán király*, *Martinovics*, *a vörös apát*, *Andrássy Aladár*, *Kerkápoly úr*, *Krónprinc Ferdinánd*, *Hock János*, *Lutriczky*, *Mortimer törvívómaster*, *Szilveszter titoknok*, *Aldzsi*, *Siegfried*, *Z. Alajos karnagy*, *Spanga Pál*, *Gráciász Caspar*, *Szindbád*, *Endródi Sándor*, *Trenk Frigyes*, *Császár és Szirmay urak*, *Kara Basi*, *Szapáry Pál gróf*, *Friedman Adolf*, *Péchy Andor*, *Blaskovics*, *Lazarevics*, *Munczy károly*, *ifjú Schlossberg báró*, *Blum bizományos*, *Hirtenstein Ákos*, *Kobrák Mór*, *Kecskeméti Viktor*, *Goldschmidt*, *Krausz Simon*, *Surányi*, *Vidor*, *Fodor Oszkár*, *Somoskői Géza*, *Hartmann*, *Lefkovics*, *Szomaházy és Jelinek doktor*, *X. úr*, *Dungyerszky György*, *Nádas Sándor*, *Horváth louis*, *Vörös Elek*, *gróf Kreith Béla*, *Seffer László*, *Pongrácz Béla*, *Szeles Adorján*, *Miszter H.*, *B. József*, *Vendéghegyi úr*, *Weltner*, *Kossa Ferkó*, *Ráth Karcsi*, *Vidacs Jancsi*, *Kauszer Jenő*, *Parányi Pista*, *Blau bácsi*, *Barthos Józka*, *Bölenyszemű*, *Herzmann*, *Szörcsvey József*, *Papp Béla dzsenti*, *Kulhanek Adolf*, *Cservenka sírásó*, *Bodh Elek*, *Somosy Károly*, *dr. D*, *Lányi Manó*, *Farkas Menyhért*, *Papakosza*, *Gály Lajos*, *Eduárd postás*, *Eötvös Károly*, *Polányi Géza*, *Weiszfeld Vilmos*, *Örley Lajos*, *Dezsényi József*, *Sümegei Vilmos*, *Takács Gyula*, *Hics Iván*.

Valóságos személynévként tartható számon a regény 6. fejezetében felbukkanó Bonifác, akit Pongrácz Béla újságíróról mintázott, illetve a Szemere Miklósról és Erdélyi Gyuláról mintázott Alvinczi Eduárd és Szilveszter titoknok. Az író saját modelljéről, Pongrácz Béláról is beszél, így ezek a személyek megkettőződnek.

A személynevek egyik sajátos csoportját képezik ebben a regényben is az ún. **valóságos nevek és szereplőnevek**: *Ferenc József, Szent László király, Liszt Ferenc, Mária Terézia, Árpád-királyok, Berzsenyi, Széchenyi István, Zsigmond magyar király, Ivanhoe, Dózsa György, Rákóczi Ferenc, Mednyánszky László, Balzac Honoré, Kisfaludy Sándor.*

Titkolózó névadás: *K. kisasszony, P., P. R. úrhölgy, X. úr, Y. hölgy, B. József, R.K., M. A. királyné, dr. D., Míster H., X. az elesett költő Pesten, derék A. A., X. gróf, B., a nyugalmazott udvari tiszt.*

Helynevek a regényben

Bécs, Mödling, Práter, Hoffburg, Josefplatz, Vérmező, Váci utca, Stefánia út, Víziváros, Rácváros, Kishíd utca, Szentháromság tér, Hegyalja, Szentvár utca, Árok utca 90., Dalszínház utca, Magyar utca, Lipótváros, Kacska utca, Váci út, Rostély utca, Hajós utca, Terézváros, Gyapjú utca, Aranykéz utca, Szervita tér.

Egyéb nevek

Piros alma különszobája, Bristol, Grand Hotel, Arany Golyó, Rudasfürdő, Ferenciek temploma, Pesti Hírlap, Vadászújság, Világ, Király utcai kávéház, Báthory-kávéház, bécsi Jockey-Club, Pesti Futár, Utolsó állomás, Malvieux és Társa bankcég, Szervita téri virágosbolt, Curia-szálloda, Veres Lámpa, Korona-vendéglő, Özvegyi-cukrászda, Dobler-bazár, Ferenczi-kávéház, Ármin pincéje, Imperiál, Slió bankja.

Összegzés

Krúdy névadása, névhasználata stílusának egyfajta keresztmetszete (J. Soltész 1989: 464), így szükséges a stilisztika egyéb megállapításaival szembevetni a névtani vizsgálódás eredményeit. Maga Krúdy is különös fontosságot tulajdonított a neveknek: „Hát lássa, én éppen azért jöttem ebbe a városba...Már régen elvesztettem a jó étvágyamat az élethez, az ételhez, az álomhoz: gondoltam magamban, hogy kell valahol keresni valakit, aki visszaadja a hitemet a déli harangszóba, aki megtanít arra, hogy miért kell örvendezni annak, mikor az első lámpavilág feltűnik a városban” (Aki az igazi nevünkön nevez végre: 137–38). Ahogy Kovalovszky fogalmazott: Krúdy a névvarázsnak a rabja, íróink között a leginkább (688). Krúdy minden bizonnyal ismerte a neveket: a Krúdy-kutatók jövőbeni feladata ezek alapos feltárása, értelmezése.

Az írói névadás területén végzett munkámban a szerző névválasztását befolyásoló egyéni és szociokulturális hátteret is figyelembe vettem. Munkám legnagyobb eredményének tartom, hogy az írói névadás kutatásába vontam a szerző egyik regényét. A művészi ösztönösség és a nagymértékű tapasztalatokról szereztem beható ismereteket.

Felhasznált irodalom

- Bori Imre 1977. *Krúdy Gyula*. Fórum Könyvkiadó, Budapest.
- Csiffáry Tamás. *Magyar irodalmi helynevek. Helynévszótár és kronológia*. Könyvmíves Könyvkiadó, Budapest.
- Eörös Zoltán 1985. *Magyar irodalmi helynevek A-tól Z-ig*. Móra Ferenc könyvkiadó, Budapest.
- Farkas Edit 1999. A földrajzi nevek atmoszférateremtő szerepe Ottlik Géza Iskola a határon című regényében. *Névtani Értesítő*. 21: 305–310.
- Fercsik Erzsébet–Raátz Judit 1997. *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevekről*. Korona Kiadó, Budapest.
- Hajdú Mihály 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Hajdú Mihály 1974. *Magyar becézőnevek (1770–1970)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kálmán Béla 1967. *A nevek világa*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Kovalovszky Miklós 1956. Krúdy Gyula és a nevek. In: *Bárcki Géza, Benkő Loránd (szerk.): Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kovalovszky Miklós 1934. *Az irodalmi névadás*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- Krúdy Gyula 1956. *Őszi utazások a vörös postakocsin*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Krúdy Gyula 1968. *Asszonyágok díja*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Krúdy Gyula. Új pesti utcanevek. In: *Bárcki Géza, Benkő Loránd (szerk.): Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. Soltész Katalin 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. Soltész Katalin 1989. Krúdy Gyula névadása. *Magyar Nyelvőr*: 452–464.
- Pethő József 1999. Krúdy Gyula személynévadása első Szindbád-kötetében. *Névtani Értesítő* 21: 299–305.
- Pethő József 2000. Aki az igazi nevünkön nevez végre... Krúdy Gyula névadása a Szindbád megtérése című kötetben. *Névtani Értesítő* 22: 97–104.

- Szilágyi Ferenc 1989. Az irodalmi névadás Szabó Magda műveiben. In: *Balogh János, Ördög Ferenc (szerk.): Névtudomány és Művelődéstörténet. A IV. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján.*
- Polányi Géza 1956. A főváros utcaneveinek alapos ismerője. In: *Bárczi Géza, Benkő Loránd (szerk.): Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

ADATTÁR (Asszonyságok díja)

Női nevek:

Natalin szolgálólány
 Margit rabnő
 Marica
 Huszár Mancsi
 Krúz Károlyné
 Olcsavszky Olga
 Radics Mária
 Mari
 P. Jánosné
 P. Jánosné leánya
 Kisfuváros Rózsi
 P. Margit
 P. Erzsébet
 Puskás Margit
 Haverda Mariska

Férfinevek:

János
 Sárgabajuszú Rómeó
 Mikulás Miklós
 Frank Jeremiás
 Henrik
 Lehel
 Palacki
 Afréd postás
 Zérus Aladár
 Feri bácsi
 Lipkai.